

**Ymateb i ymchwiliad Pwyllgor Cymunedau, Cydraddoldeb a Llywodraeth Leol  
Cynulliad Cenedlaethol Cymru:**

**Tlodi ac Anghydraddoldeb**

**Medi 2014**

**Cyflwyniad**

Nod Chwarae Teg yw cyflawni ein gweledigaeth o Gymru lle mae menywod yn cyflawni ac yn ffynnu. Rydym yn gwneud hyn trwy weithio gyda menywod i ehangu gorpwlion a meithrin hyder a sgiliau; gweithio gyda chyflogwyr i greu gweithleoedd modern sy'n llwyddo drwy ddefnyddio cyfraniad pawb; a gweithio gyda phobl â dylanwad, addysgwyr a'r rhai sy'n gwneud penderfyniadau i greu cymdeithas sy'n gwerthfawrogi, yn cefnogi ac yn elwa menywod a dynion yn yr un modd.

Yn yr ymateb hwn, byddwn yn ceisio ateb y tri chwestiwn a amlinellwyd yn y Cylch Gorchwyl gan ganolbwyntio ar sut mae tlodi yn effeithio ar fenywod a phrofiad menywod o dlodi.

Mae tlodi yn effeithio ar y ddau ryw yn wahanol. Mae risgiau, achosion a phrofiadau o dlodi yn wahanol ar gyfer dynion a menywod, ac mae safle'r fenyw yn y cartref a'r gweithle yn ffactorau allweddol wrth bennu'r gwahaniaethau hyn. Fel rhan o'r gwaith ehangach i leihau lefelau tlodi, mae'n hanfodol defnyddio dull sydd wedi'i deilwra'n arbennig i fynd i'r afael â nodweddion unigryw tlodi menywod.

**Argymhellion**

1. Gwellu'r cydgysylltiad rhwng y Cynllun Gweithredu ar gyfer Trechu Tlodi a'r Cynllun Cydraddoldeb Strategol yn ymarferol ac wrth adrodd ar gynnydd er mwyn tynnu sylw at lwyddiannau a meysydd lle mae angen rhagor o ymyrraeth.
2. Sicrhau Asesiadau o'r Effaith ar Gydraddoldeb trylwyr ar gyfer **pob** rhaglen a menter newydd, a bod y broses hon yn cael ei monitro a'i gwella'n barhaus.
3. Ehangu sut mae tlodi'n cael ei ddiffinio a'i fesur er mwyn edrych o fewn aelwydydd a deall sut mae'r risg o dlodi a'r profiad o dlodi yn wahanol ar gyfer y ddau ryw.
4. Sicrhau bod holl adrannau Llywodraeth Cymru yn rhoi blaenoriaeth i gamau gweithredu ar gyfer trechu tlodi ac anghydraddoldeb a'u bod yn ymwybodol o'r angen i fynd i'r afael ag anghydraddoldeb menywod fel rhan o hyn.

5. Defnyddio adnoddau cyllidebu ar sail rhyw i lywio penderfyniadau ariannu a mentrau newydd er mwyn osgoi effeithiau ar y rhywiau yn ystod y camau datblygu yn hytrach na'u bod yn dod i'r amlwg yn ystod y camau ymgynghori ac ymgysylltu.
6. Mynd i'r afael ag achosion sylfaenol tlodi menywod drwy:
  - a. Fynd i'r afael â'r farn bod menywod yn gynhalwyr yn gyntaf ac yn enillwyr cyflog yn ail
  - b. Sicrhau darpariaeth gofal plant fforddiadwy a hygyrch ar gyfer pob incwm
  - c. Chwilio am ffyrdd gwell o gefnogi rhieni unigol fel y gallan nhw fanteisio ar gyfleoedd gwaith o ansawdd
  - d. Annog arferion modern yn y gweithle, yn cynnwys gwaith rhan-amser a rhannu swydd, ar lefelau uwch, fel nad yw menywod yn cael eu gorfodi i weithio islaw eu potensial
  - e. Gwneud Cymru'n wlad â Chyflog Byw

## Ymateb Manwl

### 1. Pa mor effeithiol y mae'r Cynllun Gweithredu ar gyfer Trechu Tlodi, y Cynllun Cydraddoldeb Strategol a strategaethau eraill y llywodraeth yn gweithio gyda'i gilydd

- 1.1 Mae cysylltiad anorfod rhwng tlodi ac anghydraddoldeb felly mae'n amhosibl mynd i'r afael ag un heb fynd i'r afael â'r llall.
- 1.2 Mae plethu'r Cynllun Gweithredu ar gyfer Trechu Tlodi a'r Cynllun Cydraddoldeb Sengl i'w groesawu ond gellid cryfhau hyn er mwyn gwneud y cysylltiadau'n fwy amlwg a chefnogi dull mwy cydgysylltiedig o fynd i'r afael â thlodi ac anghydraddoldeb.
- 1.3 Mae Asesiadau o'r Effaith ar Gydraddoldeb yn hanfodol i ategu'r dull hwn. Mewn rhai achosion, nid yw'r rhain yn cael eu cyflawni mewn dull cyson ac nid ydynt yn ystyried y gwahanol sefyllfaoedd gwaith a domestig y mae dynion a menywod ynddynt.

## Argymhellion 1 a 2

### 2. Effeithiau tlodi, yn enwedig amddifadedd a thlodi eithafol, ar grwpiau gwahanol

#### 2.1. Mae menywod yn fwy tebygol o fyw mewn tlodi a dioddef cyfnodau hirach ac ailadroddus o dlodi na dynion

- 2.1.1. Mae 22% o fenywod yn byw mewn tlodi o gymharu ag 20% o ddynion.<sup>1</sup> Un rheswm am hyn yw bod aelwydydd lle mae menyw sengl yn benteulu yn fwy tebygol o fyw mewn tlodi.<sup>2</sup>
- 2.1.2. Efallai fod hyd a lled gwirioneddol tlodi menywod yn cael ei guddio gan fod tlodi'n cael ei fesur fesul aelwyd ar sail y rhagdybiaeth fod adnoddau ac incwm yn cael eu rhannu'n gyfartal a bod ystadegau incwm isel yn cynnwys cymorth gofal plant fel incwm ond nad ydynt yn didynnu'r costau.

<sup>1</sup> Poverty and Social Exclusion (2012) "Poverty and Gender: Initial Findings PSE 2012"

<sup>2</sup> Fran Bennett drwy Open Democracy (2014) "Gender and Poverty in the UK: inside the household and across the life course"

- 2.1.3. Er bod diffinio tlodi yn nhermau arian yn bwysig ac yn ddefnyddiol, mae'n anwybyddu goblygiadau ehangach fel tlodi o ran gallu gwneud penderfyniadau, tlodi amser a thlodi o ran gwneud dewisiadau.<sup>3</sup>

### Argymhelliad 3

#### 2.2. Mae menywod mewn mwy o berygl o syrthio i dlodi na dynion ac mae'r ffactorau risg ar eu cyfer yn wahanol.

- 2.2.1. Mae adroddiad a gwblhawyd ar ran Sefydliad Joseph Rowntree yn dadlau bod tri ffactor yn rhyngweithio i roi menywod mewn mwy o berygl o dlodi: Teulu, Marchnad a'r Wladwriaeth.<sup>4</sup>
- 2.2.2. O ran teulu, mae'r strwythur, yr adnoddau sydd ar gael a sut mae cyfrifoldebau'n cael eu dosrannu o fewn y teulu a lefel y ddibyniaeth i gyd yn effeithio ar risg menyw o fod yn dlawd.<sup>5</sup>
- 2.2.3. Mae menywod yn parhau i gael eu gweld fel cynhalwyr yn gyntaf ac enillwyr cyflog yn ail, a gall y farn hon gyfyngu'n arw ar ddewisiadau cyflogaeth menywod i waith rhan-amser â chyflog isel a'u rhwystro rhag manteisio ar addysg a hyfforddiant.
- 2.2.4. Gall lefel a dwysedd gwaith gofalu di-dâl fod yn fwy fyth ar gyfer y rheini sy'n byw mewn tlodi oherwydd diffyg gwasanaethau cyhoeddus a seilwaith digonol yn eu milltir sgwâr a phrinder adnoddau i dalu am wasanaethau gofal.<sup>6</sup>
- 2.2.5. Mae bod yn ail enillydd cyflog yr aelwyd yn gallu golygu bod llawer o fenywod yn ddibynnol ar eu partner yn ariannol hefyd. Gall hyn olygu bod menywod mewn mwy o berygl o dlodi yn enwedig pe bai'r berthynas yn chwalu.
- 2.2.6. Ar gyfer rhieni unigol, mae'r risg o dlodi yn fwy fyth, gydag aelwydydd â menyw'n benteulu yn fwy tebygol o lawer o fyw mewn tlodi nag aelwydydd â dyn yn benteulu.<sup>7</sup>
- 2.2.7. Mae'r pwysau o gydbwysu gwaith a gofal yn fwy hefyd ac nid yw llawer o rieni unigol ond yn gallu gweithio'n rhan-amser. Nid yw hyn yn sicrhau ffordd allan o dlodi gan fod traean o rieni unigol sy'n gweithio'n rhan-amser yn byw mewn tlodi.<sup>8</sup>

### Argymhellion 6a, 6b, a 6c

- 2.2.8. O ran y farchnad, mae angen ystyried addysg a lefelau sgiliau, cyfraniad at y farchnad lafur, gwaith rhan-amser a chyflogau isel, gwyliau a gweithio'n hyblyg a phwysigrwydd yr ardal leol.<sup>9</sup>
- 2.2.9. Mae gormod o fenywod yn gwneud y mathau o waith sy'n gysylltiedig â chyfraddau uwch o dlodi yn cynnwys swyddi cyflog isel, rhan-amser, ansicr neu dros dro.<sup>10</sup> Mae 22% o fenywod yn byw ar incwm isel parhaus o gymharu ag 14% o ddynion<sup>11</sup>, menywod sy'n gwneud 80% o'r holl swyddi rhan-amser yng

<sup>3</sup> Oxfam International/ European Women's Lobby (2010) "Women's Poverty and social exclusion in the European Union at a time of recession: An Invisible Crisis?"

<sup>4</sup> Prifysgol Rhydychen (2014) "Poverty through a Gender Lens: Evidence and Policy review on Gender and Poverty"

<sup>5</sup> Ibid

<sup>6</sup> Y Cenhedloedd Unedig (2013) "Report of the Special Rapporteur on extreme poverty and human rights"

<sup>7</sup> Fran Bennett "Gender and Poverty in the UK"

<sup>8</sup> Gingerbread (2013) <http://www.gingerbread.org.uk/news/200/Part-time-poverty>

<sup>9</sup> Prifysgol Rhydychen "poverty through a Gender Lens"

<sup>10</sup> Sefydliad Joseph Rowntree (JRF) "Employment, Pay and Poverty"

<sup>11</sup> Undeb Cenedlaethol yr Athrawon (NUT) "Women and Poverty"

Nghymru<sup>12</sup> gyda 14.1% o weithwyr rhan-amser y DU yn byw mewn tlodi o gymharu â 6.5% o weithwyr llawn amser.<sup>13</sup>

- 2.2.10. Menywod yw 55% o'r 1.4 miliwn o bobl sy'n gweithio ar gontractau dim oriau.<sup>14</sup> Mae llawer o'r rhai sy'n gweithio ar y contractau hyn yn gweithio'n rhan-amser (64%), yn awyddus i gael rhagor o oriau (35%) ac mae eu horiau, ac felly eu hincwm, yn amrywio o un wythnos i'r llall. Gallai ansefydlogrwydd y contractau hyn a'r effaith y gallent ei chael ar hawl bobl i gael budd-daliadau wthio menywod yn ddyfnach i dlodi.
- 2.2.11. Mae hyn oll yn cyfrannu at y broblem gynyddol o dlodi mewn gwaith, ac mae gwahaniaethau i'w gweld rhwng y ddau ryw mewn perthynas â hyn hefyd. Mae dynion yn fwy tebygol o brofi tlodi mewn gwaith oherwydd eu sefyllfa deuluol, yn cynnwys bod â phartner heb incwm ei hun, ac mae menywod yn fwy tebygol o'i brofi oherwydd eu sefyllfa waith, h.y. gwaith rhan-amser, tâl isel.<sup>15</sup>

## Argymhellion 6d a 6e

- 2.2.12. Mae rôl y wladwriaeth yn ymwneud â lles a gwasanaethau'n bennaf. Mae a yw budd-daliadau'n rhai unigol neu'n rhai ar y cyd ac i bwy maent yn cael eu talu a sut yn effeithio ar risgiau tlodi ar gyfer y naill ryw a'r llall, ac mae gwasanaethau'n arbennig o bwysig i'r rheini sy'n gofalu am blant neu oedolion sâl, anabl neu hen.<sup>16</sup>
- 2.2.13. Mae menywod yn dibynnu mwy ar fudd-daliadau na dynion, gyda chyfran uwch o'u hincwm yn dod o'r wladwriaeth. O'r herwydd, mae diwygiadau lles yn cael effaith fwy o lawer ar fenywod, yn enwedig rhieni unigol, ac maent yn fwy tebygol o syrthio i dlodi o ganlyniad.

## 2.3. Mae profiad menywod o dlodi hefyd yn wahanol i brofiad dynion o dlodi oherwydd eu safleoedd gwahanol yn y cartref ac yn y gwaith

- 2.3.1. Roedd adroddiad a baratowyd gan y Women's Budget Group (WBG) a Sefydliad Joseph Rowntree (JRF) yn 2008 yn amlinellu profiadau menywod o bob cwr o'r DU sy'n byw mewn tlodi.<sup>17</sup> Er bod y cyd-destun gwleidyddol a chymdeithasol wedi newid ers hynny, mae'r profiadau a ddisgrifir gan y menywod hyn yn berthnasol o hyd i'r drafodaeth am dlodi ac anghydraddoldeb.
- 2.3.2. Roedd yr adroddiad yn dangos bod llawer o fenywod yn profi tlodi fel ymdeimlad parhaus o ansicrwydd ac ansefydlogrwydd ariannol a diffyg unrhyw gyfle gwirioneddol i wella'u sefyllfa.<sup>18</sup>
- 2.3.3. Mae llawer o bobl sy'n profi tlodi yn byw mewn ardaloedd â llawer o amddifadedd sydd â phroblemau hysbys. Yn gyffredinol, ychydig iawn o fuddsoddiad a geir yn yr ardaloedd hyn ac mae'r tai o ansawdd gwael a'r gwasanaethau'n annigonol. Mae cysylltiad hirsefydledig hefyd rhwng byw mewn amddifadedd, cyrhaeddiad addysgol gwael ac iechyd corfforol ac iechyd meddwl gwael. Roedd adroddiad y WBG yn adlewyrchu'r profiad hwn.

<sup>12</sup> Women Adding Value to the Economy (2014) "Working Patterns in Wales: Gender, Occupations and Pay"

<sup>13</sup> Sefydliad Joseph Rowntree (JRF) "Employment, Pay and Poverty"

<sup>14</sup> Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (2014) "Analysis of employee contracts that do not guarantee a minimum number of hours"

<sup>15</sup> Prifysgol Rhydychen "Poverty through a Gender Lens"

<sup>16</sup> Prifysgol Rhydychen "Poverty through a Gender Lens"

<sup>17</sup> Women's Budget Group a Sefydliad Joseph Rowntree (JRF) (2008) "Women and Poverty: Experiences, empowerment and engagement"

<sup>18</sup> Ibid

- 2.3.4. Er y bydd rhai o'r profiadau hyn yn wir am ddynion sy'n byw mewn tlodi hefyd, mae baich gofal a phwysigrwydd gallu defnyddio gwasanaethau yn gallu golygu bod menywod yn fwy tebygol o brofi effeithiau tlodi.
- 2.3.5. Mae tlodi yn gallu arwain at ddiffyg annibyniaeth a difreinio hefyd. Mae menywod sy'n byw mewn tlodi yn parhau i fod ar y cyrion yn wleidyddol<sup>19</sup> a thra bo hyn yn parhau, bydd trafodaethau polisi ar bob lefel yn dioddef wrth i brofiadau a safbwyntiau'r grŵp hwn barhau i fod yn anweladwy.

#### **2.4. Gall realiti a risg tlodi fod yn fwy difrifol fyth i fenywod sy'n perthyn i grŵp â nodwedd warchoddedig arall hefyd**

- 2.4.1. Mae menywod dros 65 oed yn fwy nag un a hanner gwaith yn fwy tebygol o fyw mewn tlodi na dynion yr un oed ar gyfartaledd yng ngwledydd y Sefydliad ar gyfer Cydweithrediad a Datblygiad Economaidd (OECD) yn gyffredinol.<sup>20</sup>
- 2.4.2. Gall hyn fod o ganlyniad i oes o incwm isel, bylchau mewn patrymau gwaith a cholli partner roeddent yn dibynnu arno am sicrwydd ariannol.
- 2.4.3. Pwysau arall ar fenywod hŷn, yn enwedig y rheini mewn cymunedau incwm isel, yw'r ddibyniaeth gynyddol ar neiniau a theidiau fel ffynhonnell gymorth anffurfiol, yn enwedig gofal plant.<sup>21</sup> Mae llawer o neiniau'n lleihau eu horiau er mwyn cynorthwyo'u teuluoedd ac mae hyn yn cael effaith amlwg ar eu gallu i ychwanegu at eu cronfa bensiwn.
- 2.4.4. Mae risgiau ychwanegol ar gyfer rhai grwpiau o fenywod iau hefyd. Mae mamau yn eu harddegau deirgwaith yn fwy tebygol o fod yn byw mewn tlodi na mamau yn eu tridegau.<sup>22</sup> Hefyd, mae mwy o blant yn cael eu geni i famau yn eu harddegau mewn ardaloedd o amddifadedd, sy'n awgrymu bod tlodi nid yn unig yn risg i famau yn eu harddegau ond ei fod hefyd yn cyfrannu at gyfraddau beichiogrwydd ymhlith merched yn eu harddegau hefyd.<sup>23</sup>
- 2.4.5. Mae data'r Cyfrifiad yn dangos bod gan fenywod duon a lleiafrifoedd ethnig gynrychiolaeth ormodol yn aelwydydd tlotaf y DU.<sup>24</sup> Mae menywod o'r cymunedau hyn yn wynebu'r un risgiau o dlodi â menywod Gwyn Prydeinig ond maent hefyd yn wynebu rhwystrau ychwanegol wrth geisio cael swyddi o ansawdd sy'n talu'n dda fel sgiliau Saesneg gwael, rolau mwy traddodiadol ar gyfer y ddau ryw ar yr aelwyd a diffyg gofal plant priodol.<sup>25</sup>
- 2.4.6. Gall lleoliad fod yn broblem arbennig i gymunedau ethnig sy'n byw mewn rhai o'r ardaloedd o amddifadedd mwyaf yn y wlad.<sup>26</sup>

### **3. Sut y mae deddfwriaeth, polisiau a chyllidebau sydd wedi'u targedu at drechu tlodi a lleihau anghydraddoldeb yn cael eu cydgysylltu a'u blaenoriaethu ym mhob rhan o Lywodraeth Cymru**

- 3.1. Mae cysylltiad anorfod rhwng tlodi ac anghydraddoldeb ac mae angen i holl adrannau Llywodraeth Cymru gydgyssylltu eu hymdrechion er mwyn dileu'r ddau ohonynt. Mae'r Cynllun Gweithredu ar gyfer Trechu Tlodi, y Cynllun Cydraddoldeb

<sup>19</sup> Ibid

<sup>20</sup> Prifysgol Rhydychen "Poverty through a Gender Lens"

<sup>21</sup> Ibid

<sup>22</sup> Ibid

<sup>23</sup> Ibid

<sup>24</sup> Oxfam (2011) "Exploring BME Maternal Poverty: The financial lives of ethnic minority mothers in Tyne and Wear"

<sup>25</sup> Ibid

<sup>26</sup> Centre on Dynamics of Ethnicity Briefing Paper "Diversity or Deprivation: research evidence and policy recommendations from the University of Manchester"

Strategol a Grŵp Cyngorol y Gyllideb ar Gydraddoldeb i gyd yn arwyddion bod Llywodraeth Cymru wedi cydnabod hyn ac wedi ymrwymo i wneud hynny.

3.2. Gellid cymryd camau eraill fel edrych ar brif ffrydio rhywedd a defnyddio adnoddau cyllidebu ar sail rhyw a allai sicrhau bod effeithiau diangen ar y rhywiau yn cael eu hosgoi yn ystod y gwaith datblygu polisi yn hytrach na'u bod yn dod i'r amlwg yn ystod y cam ymgynghori ac ymgysylltu.

3.3. Yn bwysicaf oll, mae'n hanfodol bod pob adran yn deall yr angen i flaenoriaethu gwaith i fynd i'r afael â tlodi ac anghydraddoldeb. Mae'r papur hwn yn dangos pa mor bellgyrhaeddol y mae risgiau ac effeithiau tlodi i fenywod. Mae dull cydgysylltiedig cadarn sy'n ystyried yn llawn sut mae tlodi yn effeithio ar y ddau ryw'n wahanol yn hollbwysig os yw Llywodraeth Cymru am lwyddo i drechu tlodi ac anghydraddoldeb/adeiladu Cymru heb dlodi ac anghydraddoldeb.

### **Argymhellion 4 a 5**

#### **Casgliad**

Mae tlodi yn fater sy'n effeithio ar y ddau ryw yn wahanol ac mae cysylltiad anorfod rhwng tlodi ac anghydraddoldeb. Mae risgiau a phrofiadau dynion a menywod o dlodi yn wahanol ac ni ellir lleihau tlodi heb ddeall y gwahaniaethau hyn.

Ar gyfer menywod, eu safle yn y gweithle ac yn y cartref sy'n diffinio'u risg a'u profiad o dlodi i raddau helaeth. Mae cael eu gweld fel cynhalwyr yn gyntaf ac enillwyr cyflog yn ail, methu â chael gwaith sy'n ddigon hyblyg iddynt allu cydbwyso gwaith a gofal, a gorfod dewis swyddi llai sicr sy'n talu llai yn golygu nad yw gwaith yn cynnig ffordd allan o dlodi i lawer o fenywod, yn wahanol i'r gred gyffredinol.

Ofer fydd defnyddio dull niwtral o ran y rhywiau i drechu tlodi. Er mwyn llwyddo, rhaid i strategaethau tlodi fynd i'r afael ag achosion anghydraddoldeb menywod hefyd.

---

Byddai Chwarae Teg yn fwy na pharod i drafod unrhyw agwedd ar yr uchod yn fanylach. Cysylltwch â:

Natasha Davies  
**Partner Polisi**

[Natasha.davies@chwaraeteg.com](mailto:Natasha.davies@chwaraeteg.com)  
02920 478900